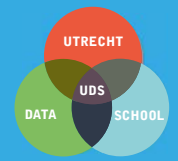

DataWijzer

voor de raad van
's-Hertogenbosch

Het doel van de DataWijzer is raadsleden te helpen om tot een goed afgewogen en onderbouwd besluit te komen bij raadsvoorstellen waarin digitale technologie is ingezet.

Het besluitvormingsproces van de gemeenteraad kent drie fases: beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming. In deze eerste, beeldvormende fase helpt de DataWijzer het raadslid om relevante informatie te verzamelen, kaders te stellen en de controlerende taak uit te voeren.

In de oordeelsvormende fase wordt de verzamelde informatie gebruikt om als fractie of als raadslid een oordeel te gaan vormen. De DataWijzer helpt om in deze fase door middel van gesprek en debat tot een oordeel te komen.

In de besluitvormende fase helpt de DataWijzer om ook daadwerkelijk tot een besluit te komen. De vragen gaan over de waarden van de politieke partij en over de waarden die verwerkt zijn in een raadsvoorstel.

- » Data, in de vorm van gegevens, worden gebruikt als input voor het dataproject.

DATAVERZAMELING

- » **Waar komen de data vandaan?**
Een dataproject wordt gevoed met databronnen. Deze data kunnen door de gemeente zelf verzameld zijn of ingekocht worden bij een externe organisatie. Als de data ingekocht worden bij een externe organisatie, is het van belang om te weten hoe deze data verzameld zijn.
- » **Zijn de data volledig en correct?**
Ongeacht waar de data vandaan komen, is het van belang om te controleren dat de data ook echt juist zijn. Als de data niet correct en juist zijn, kan het model niet correct werken.
- » **Verzamelen we de juiste data voor het beleidsdoel?**
Het is belangrijk om zeker te weten dat de data die verzameld zijn ook echt nodig zijn om dit project uit te voeren. Het kan gebeuren dat er gevoelige data gebruikt worden voor een project, die niet relevant zijn voor het beleidsdoel. Dit kan conflicteren met het principe van proportionaliteit uit de Algemene verordening gegevens- bescherming (AVG). Over het algemeen is het goed om aan te houden: hoe minder persoonsgevoelige data, hoe beter (principe uit de AVG).

DATAVERWERKING MET PARTNERS

- » **Hoe is de dataverwerking met partners geregeld?**
Wanneer er een samenwerkingsverband is tussen de gemeente en andere organisaties binnen een project, zijn er duidelijke afspraken omtrent dataverwerking nodig. Dit betreft zowel juridische als ethische kaders. Bij een publiek-private samenwerking is het van belang dat de verantwoordelijkheden en het eigenaarschap juridisch vastgelegd wordt.

TOEGANG TOT DATA

- » **Is er een protocol voor de anonimisering van data?**
Persoonsgegevens moeten geanonimiseerd worden, tenzij hierdoor het doel van het dataproject niet meer bereikt kan worden. Zie hiervoor de grondslagen van de AVG. De verwerking van data wordt volgens een vast protocol bepaald en er wordt dan ook besloten wie in de organisatie welke bevoegdheid krijgt over de data. Er wordt dan bijgehouden welke mensen er bij de persoonsgevoelige data kunnen.

Als de data niet correct en juist zijn, kan het model niet juist werken.

» **Hoe weten we of dit voorstel beter werkt dan het huidige beleid?**

Er wordt regelmatig aangenomen dat digitalisering en datagedreven bestuur automatisch zorgt voor 'beter' beleid. Dit hoeft echter niet zo te zijn. Het argument voor digitalisering moet verder gaan dan alleen tijd-/kostenbesparing of innovatie. Maakt het model de dienstverlening van de gemeente daadwerkelijk beter?

- » Over hoe er binnen de gemeente wordt omgegaan met data.

VERANTWOORDINGSPARAGRAAF

Om een dataproject op te zetten is het van belang dat de gemeente hier de capaciteit voor heeft. Soms wordt een voorspelmodel ingekocht bij een externe partij, maar is de kennis over dit model niet aanwezig binnen de gemeente. Daarnaast vraagt niet elk dataproject dezelfde kennis. Het is van belang dat er mensen aangewezen worden die de skills hebben om dit dataproject succesvol te realiseren. Misschien is er een budget voor opleidingen van ambtenaren, zodat er niet op externe experts geleund hoeft te worden. Daarnaast is een koppeling tussen de data wetenschappers en de ambtenaren met inhoudelijke kennis belangrijk om het beleidsdoel te realiseren.

- » **Zijn de verantwoordelijkheden tussen de betrokken afdelingen helder?**
Dataprojecten vragen vaak de kennis van meerdere afdelingen binnen een gemeente. Voor één project werken dus verschillende afdelingen samen. Hiervoor is het belangrijk dat er regelmatig samengekomen wordt en dat de afdelingen duidelijke afspraken hebben gemaakt.
- » **Zijn er duidelijke afspraken gemaakt tussen de betrokken afdelingen over communicatie?**
Wanneer verschillende afdelingen samenwerken kunnen er duidelijke afspraken gemaakt worden over zowel de interne als de externe communicatie. Interne communicatie betreft wie contact houdt met wie, en hoe de verschillende medewerkers op deze afdelingen op de hoogte gehouden worden van het project. Externe communicatie betreft hoe er vanuit de gemeente gecommuniceerd wordt over het project. Het is belangrijk dat er eenduidig naar buiten toe gecommuniceerd wordt. Het kan helpen om een document met standaardinformatie over het project op te stellen.
- » **Heeft de gemeente voldoende kennis en capaciteit voor dit voorstel?**
Er zijn verschillende mensen nodig voor een data project, denk aan: data wetenschappers, 'privacy officers', functionaris gegevensbescherming, communicatiemedewerkers, en ambtenaren met inhoudelijke kennis over het onderwerp.

» **Wordt het model extern ingekocht en is er in dit geval de verzekering dat de gemeente ook intern mensen heeft met voldoende kennis?**

Wanneer het extern ingekochte model wordt opgeleverd, moet het vervolgens door de eigen organisatie beheerd worden en eventueel aangepast. Daarom is het belangrijk dat er binnen de organisatie mensen zijn die hiervoor voldoende kennis en expertise hebben.

» **Kunnen we leren van andere gemeenten die iets soortgelijks gedaan hebben?**

Andere gemeenten lopen tegen vergelijkbare vraagstukken aan. Daarom kan er gekeken worden naar hoe andere gemeenten ook al dataprojecten hebben opgestart voor dit beleidsonderwerp. Wat ging daar goed, en wat kon er beter? Leren van elkaar bespaart kosten en tijd.

VASTE KADERS

Zijn vaste kaders wenselijk na dit dataproject?

Het kan dat de gemeente in de toekomst vaker gebruik gaat maken van dataprojecten en voorspellende modellen. Dan is het een optie om nu al vaste kaders op te stellen over verantwoordelijkheden, eigenaarschap of een afwegingsproces. Hiervoor is het van belang om stil te staan bij het scheppen van een mogelijk precedent.

Is de relevante wet- en regelgeving juist toegepast?

Waarschijnlijk is er wetgeving van toepassing op het dataproject. Bijvoorbeeld de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), maar misschien ook de Algemene Wet Bestuursrecht. Tegelijkertijd is digitalisering en technologie erg in ontwikkeling en juridisch nog niet volledig duidelijk. Sta stil bij de impact van het dataproject op de relatie van de gemeente en de burger.

is een juridisch grijs gebied. Sta ook stil bij welke voorstellen wenselijk en ethisch verantwoord zijn, zelfs als het juridisch mag.

- Over de effecten van
» het dataproject op de burgers van uw gemeente.

INWONERS

» **Wie is de doelgroep van dit voorstel?**

Het dataproject heeft waarschijnlijk één specifieke doelgroep. Wanneer het bekend is voor wie het project bedoeld is, is het ook duidelijker welke data nodig zijn om het model tot behoren te laten werken. Het is van belang om stil te staan bij of de AVG van toepassing is op dit voorstel en welke grondslag beschreven in de AVG van toepassing is, bijvoorbeeld of deze burgers geïnformeerd zijn en toestemming hebben gegeven om hun data te delen met de gemeente.

» **Kunnen burgers aangeven dat ze niet mee willen doen?**

Afhankelijk van het project, kan een dataproject als indringend en aangrijpend ervaren worden door de doelgroep. Daarom kan er een 'opt-out' optie ingevoerd worden op het project, waarmee inwoners aan kunnen geven niet mee te willen doen. Daarnaast moeten burgers de mogelijkheid hebben om eenvoudig bezwaar te kunnen maken.

COMMUNICATIE

» **Hoe wordt er gecommuniceerd over dit datagedreven beleid?**

Het gebruik van data kan veel vragen oproepen bij burgers. Daarom is het van belang dat er op voorhand goed wordt nagedacht over hoe en wanneer burgers over het dataproject worden geïnformeerd. Bovendien is het goed om voorbereid te zijn als het uitvoeren van een dataproject, ondanks de informatievoorziening aan burgers, leidt tot publieke vragen.

Hoe toegankelijk is een eventueel online platform voor burgers?

- » Er kan gekozen worden voor een online platform om burgers te informeren en te betrekken bij het data project. Een mogelijk probleem is dat online platforms slechts door een beperkte groep burgers worden gebruikt. Daarom moet er ook stilgestaan worden bij hoe burgers die niet van het internet gebruik maken geïnformeerd worden over het project. Ook moet er gekozen worden welk online platform gebruikt wordt: een bestaand sociaal medium of een eigen forum.

FASE

2

OORDEELSVORMING

“Digitalisering is een middel om een beleidsdoel te realiseren, geen doel op zich.”

INZET TECHNOLOGIE

- » **Is er naar uw mening sprake van een helder beleidsdoel en draagt de inzet van deze technologie daaraan bij?**

Een data project is een middel om een beleidsdoel te realiseren. Digitalisering op zich is dus geen doel, maar een middel. Het is daarom belangrijk dat vooraf bepaald wordt wat het doel is van de inzet van digitale technologie en op wat voor manier dit bijdraagt aan het beleidsdoel.

- » **Hebben ambtenaren een mate van beoordelingsvrijheid bij het nemen van besluiten op basis van het dataproject?**

Wanneer er een voorspelmodel gebruikt wordt, moet ook vastgesteld worden wat de beoordelingsvrijheid is van de ambtenaren die dit model gaan gebruiken. Mogen ambtenaren bijvoorbeeld de uitkomst van een voorspelmodel laten liggen, en zelf een uitspraak doen over individuele gevallen? Deze vraag is vooral relevant wanneer er een algoritme ingezet wordt om een besluit te nemen.

- » **Toetsen aan uw eigen partijvisie en/of partijprogramma.**

Kijk naar uw eigen partijprogramma voor de gemeenteraadsverkiezingen. Focus hierbij niet op 'digitalisering' als onderwerp, maar naar het betreffend beleidsprobleem dat het voorstel aangaat. Wat was uw plan voor dit probleem? En in hoeverre wordt de voorgestelde oplossing weergegeven in dit data project? Wanneer er bijvoorbeeld een dataproject ingezet wordt in het sociaal domein, kijk dan terug naar wat uw originele standpunt was omtrent dit specifieke beleid in het sociaal domein.

ALTERNATIEVEN

- » **Zijn er alternatieve instrumenten om de beleidsdoelen te bereiken?**

Het beginnen van een data project of digitaliseringsproces is een politieke keuze. Vaak kunnen beleidsproblemen ook opgelost worden door middel van andere, niet digitale instrumenten. Digitalisering zorgt niet automatisch voor beter beleid.

- » **Passen deze alternatieve instrumenten beter in uw partijprogramma met betrekking tot het behalen van het gestelde beleidsdoel?**

Soms is een dataproject niet per se de beste oplossing en zijn er andere, betere manieren om het beleidsdoel van uw partij te bereiken. Een zorgvuldige afweging tussen de verschillende mogelijkheden en het gewenste resultaat is hierbij van belang.

Het beginnen van een dataproject is een politieke keuze. Een keuze waarvan de afweging toebehoort aan de fractie en het raadslid zelf.

EFFECTEN EN MITIGERENDE MAATREGELEN

» **Wat zijn de (neven) effecten van dit voorstel?**

Het introduceren van digitale technologie heeft zowel voordelen als risico's. Een voordeel dat vaak genoemd wordt is dat het gevoerde beleid effectiever wordt. Dit kan vervolgens leiden tot tijd- en kostenbesparing. Daar staat tegenover dat het verzamelen en verwerken van persoonsgevoelige data ervaren kan worden als een inbreuk op de privacy van burgers. Ook kan het in kaart brengen van bepaalde groepen burgers leiden tot discriminatie en stigmatisering. Daarnaast heeft digitale technologie invloed op de relatie tussen de gemeente en de burger. Er kan wantrouwen ontstaan bij burgers als de gemeente persoonsgevoelige data verzamelt.

» **Zijn er acceptabele mitigerende maatregelen waardoor het gebruik van dit datamodel in uw partijprogramma zou passen?**

Denk hierbij aan interventies om de beoogde effecten te realiseren en de ongewenste neveneffecten te beperken. Door duidelijke afspraken te maken over toezicht en handhaving kunnen ongewenste effecten in kaart worden gebracht wanneer het datamodel van start is gegaan.

» **Bestaat er voldoende controle en toezicht op het gebruik van het datamodel?**

De gemeente kan toezicht houden op het gebruik van dit datamodel. Hierbij is het van belang dat er ingegrepen kan worden door de gemeente als het datamodel niet naar behoren werkt. Zijn de effecten of gevolgen van het datamodel bijvoorbeeld omkeerbaar? Er kan ook nagegaan worden of de effecten van het datamodel toetsbaar zijn, bijvoorbeeld door een toezichthouder of rechter. Tot slot kan er gedacht worden aan een vragenloket of klachtensysteem om de zorgen van burgers te beantwoorden. Zie bijvoorbeeld de [contactpagina](#) op de website van gemeente 's-Hertogenbosch.

KWETSBARE BURGERS EN AUTONOMIE

» **Welke groep burgers is kwetsbaar in dit voorstel en hoe staat u als fractie daar tegenover?**

Data projecten zijn sterk in het in beeld brengen van kenmerken van groepen, maar het is niet altijd duidelijk of een groep ontbreekt. Op dat moment werkt het gevoerde beleid niet goed voor deze groep burgers, of ze worden zelfs benadeeld. Het is daarom van belang om stil te staan of het voorstel groepen burgers op een juiste manier meerekent. Bedenk dat digitale technologie de mogelijkheid biedt om kenmerken van groepen vast te leggen, maar dat het niet altijd duidelijk is of een groep verkeerd gerepresenteerd wordt.

Hoe wordt de autonomie van de gemeente gewaarborgd?

Wanneer een data project door een externe organisatie aangeboden wordt en/of uitgevoerd wordt, kan het voorkomen dat de gemeente afhankelijk is van deze externe organisatie in de uitvoering van de dienstverlening. De gemeente moet de regie houden in een dataproject, ook als er een externe organisatie bij betrokken is.

WAARDEN

» Welke waarden zijn verwerkt in dit voorstel?

Een datamodel wordt ontworpen met bepaalde waarden, zoals effectiviteit, veiligheid en rechtvaardigheid. Deze waarden kunnen botsen met andere waarden, zoals gelijkwaardigheid, zorgvuldigheid, consent en transparantie. Op dit moment kunt u zich afvragen: welke waarden wegen zwaarder?

STANDPUNT

» Past het gebruik van dit dataproject in dit beleidsdomein bij de uitgangspunten van uw partij en uw politieke waarden?

Eerder werd gevraagd stil te staan bij het standpunt van uw partij tegenover dit beleidsdomein. Dit standpunt komt voort uit de idealen die uw partij nastreeft. Deze idealen zijn gebaseerd op een aantal waarden en aannames van de wereld waar leden van uw politieke partij het mee eens zijn. In hoeverre realiseert het gebruik van data deze idealen in dit specifieke beleidsdomein? Denk hierbij ook terug aan de effecten en neveneffecten van dit voorstel. Focus hierbij op de impact van het voorstel op alle burgers, niet alleen de doelgroep. Welke voordelen wegen volgens uw partij zwaarder dan welke nadelen? U kunt ook stilstaan bij in hoeverre het voorgestelde gebruik van data toevoegt aan de realisatie van de waarden en idealen van uw partij, of juist in hoeverre het voorgestelde gebruik conflicterend is met de idealen en waarden van uw partij.

BEELD VAN DE OVERHEID

» Welk beeld van de overheid impliceert dit voorstel?

Het gebruik van data in beleidsuitvoering kan de relatie van burger en gemeente beïnvloeden. Het gebruik van digitaal toezicht kan bijvoorbeeld ervaren worden alsof de gemeente burgers wantrouwt. Wanneer een data gedreven beleid niet transparant is omdat dit het beleidsdoel tegengaat, kan dit het beeld dat een burger heeft van de overheid negatief beïnvloeden. Vraag uzelf af: Hoe wilt u dat de burger de gemeente ziet en ervaart? En wat is daar voor nodig?

Concept:

Elise Renkema

Vormgeving:

Daphne Cornelisse

Begeleiding:

dr. Mirko Tobias Schäfer

Iris Muis

DataWijzer is ontwikkeld door Utrecht Data School, Universiteit Utrecht, in opdracht van en in samenwerking met de Rekenkamercommissie 's-Hertogenbosch.

© CC BY Universiteit Utrecht 2021

Datawijzer Versie 1.0 februari 2021

Noch de Universiteit Utrecht, noch de Rekenkamercommissie 's-Hertogenbosch, zijn aansprakelijk voor (mogelijke) schade in verband met, of voortkomend uit, het gebruik van materiaal of inhoud van de 'DataWijzer'.

Aanvullende informatie

Een ander bruikbaar instrument voor het beoordelen van digitaliseringsprojecten is De Ethische Data Assistent (DEDA). Vind het hier: <https://dataschool.nl/deda/>